

2011. OKTÓBER 4. KEDD

JEREMIÁS PRÓFÉTA KÖNYVE 28

DR. BALOGH CSABA

Hananjá és Jeremiás összetűzése

^{28,1}Abban az esztendőben, Cidkijjá júdai király uralkodása kezdetén, a negyedik esztendő ötödik hónapjában ezt mondta nekem a Gibeónból való Hananjá próféta, Azzúr fia, az Úr házánál, a papok és az egész nép előtt: ^{28,2}Így szól a Seregek Ura, Izráel Istene: Összetöröm Babilónia királyának az igáját! ^{28,3}Két esztendő múlva visszahozom erre a helyre az Úr házának minden edényét, amelyeket elvitt Nebukadneccar, Babilónia királya erről a helyről, és Babilonba vitte. ^{28,4}Visszahozom erre a helyre Jekonját, Jójákim fiát, Júda királyát, és Júda foglyait is, akik Babilóniába kerültek - így szól az Úr -, mert összetöröm Babilónia királyának az igáját. ^{28,5}De Jeremiás próféta válaszolt Hananjá prófétának a papok és az egész nép előtt, akik ott álltak az Úr házánál. ^{28,6}Ezt mondta Jeremiás próféta: Helyes, bár úgy lenne az Úr, és teljesítené beszédedet az Úr, amelyben azt profétáltad, hogy visszakerülnek Babilonból az Úr házának az edényei és minden fogoly erre a helyre! ^{28,7}De hallgasd csak meg azt az ígét, amelyet én hirdetek most neked és az egész népnek a füle hallatára: ^{28,8}Azok a proféták, akik előttem és előtéd voltak régtől fogva, háborúról, éhségről és dögvérszről profétáltak hatalmas országok és nagy királyságok ellen. ^{28,9}Ha pedig egy próféta békességről profétál, a profétai ige beteljesedésekor tudódik ki, hogy valóban az Úr küldte-e azt a profétát. ^{28,10}Ekkor Hananjá próféta levette a jármot Jeremiás próféta nyakáról, és összetörte. ^{28,11}Majd ezt mondta Hananjá az egész nép előtt: Ezt mondja az Úr: Így töröm le Nebukadneccar babilóniai király igáját két esztendő múlva minden nép nyakáról! Jeremiás próféta ekkor elment útjára. ^{28,12}De így szólt az Úr ígéje Jeremiáshoz, miután Hananjá próféta letörte a jármot Jeremiás próféta nyakáról: ^{28,13}Menj, és ezt mondd Hananjának: Így szól az Úr: Fajármot törtél össze, de vasjármot csináltál helyette! ^{28,14}Mert ezt mondja a Seregek Ura, Izráel Istene: Vasigát teszek mindezeknek a népeknek a nyakára, hogy Nebukadneccart, Babilónia királyát szolgálják. Szolgálni is fogják, sőt még a mezei állatokat is neki adom. ^{28,15}Majd ezt mondta Jeremiás próféta Hananjá prófétának: Hallgass ide, Hananjá! Nem küldött téged az Úr, te mégis biztattad ezt a népet hazug módon! ^{28,16}Azért ezt mondja az Úr: Eltöröllek téged a föld színéről, még ebben az esztendőben meghalsz, mert beszéded lázítás volt az Úrral szemben. ^{28,17}Meg is halt Hananjá próféta még annak az esztendőnek a hetedik hónapjában.

Amit a textusról tudni kell:

- exegetikai megjegyzések
- teológiai összefüggések feltárása

Jeremiás könyve második nagy gyűjteményében (Jer 25–45), amely a próféta életének eseményeit mutatja be, a 27–28. fejezetek egy összefüggő alegységet alkotnak. A két fejezet központi témája Júda és a szomszédos népek Babilonnak való szolgálata, illetve az ezzel a fejleménnyel kapcsolatos politikai közhangulat. Idői szempontból a

27–28. fejezetek által elbeszélte események a Cidkijjá király uralkodása kezdetére, egészen pontosan királyságának negyedik évére datálhatók. (A Jer 27,1 Jójákim király nevét említi ugyan, de ez valószínűleg másolási hiba. Jer 27,3.12 és 28,1 alapján egyértelmű, hogy Cidkijjá király koráról van szó.) A király elődei, testvére Jójákim és unokaöccse Jójákin megszegették Babilon királyának tett hűségesküjüket, ezért az ország igen nehéz helyzetbe került. Kr.e. 597-ben Babilon királya fogságra vitte „egész Jeruzsálemet, összes fejedelmét és minden vitézét, tízezer foglyot, az összes mesterembert és kovácst” (2Kiráj 24,14; a 16. vers hétezer előkelőről és ezer mesteremberről beszél!), úgyhogy „nem maradt más otthon csak az ország nincstelen népe”. Ebben a politikai és gazdasági

szempontból erősen megnyirbált országban Cidkijjá már eleve vazallus királyként kerül a trónra. Eredeti neve Mattanjá volt, a Cidkijjá nevet alárendeltsége jeléül Nabukodonozortól kapta, amikor az 21 évesen Júda trónjára ültette őt. A Jer 27 azonban arról beszél, hogy a Babilon iránti vazallusi hűség nem tartott sokáig. Cidkijjá uralkodásának negyedik évében (593) már a környező népek képviselőivel tanácskozik, feltehetően egy Babilon ellenes szövetség létrehozásáról. A szóbeli megegyezést gyorsan követi a tett is, hiszen 2Kir 25,1 szerint öt év múlva Nabukodonozor büntető hadjáratot indít a lázadó király és országa ellen. Egy rövid évtizednyi uralkodás és másfél évnyi megszállás után Cidkijjá országa végleg elbukik. 2Kir 25 tömör, sötét, tragikus képekben meséli el, ahogy Kr.e. 586-ban a babiloni király serege lerombolja Jeruzsálemet, fölgyújtja a templomot, a 32 éves uralkodó gyermekeit saját szeme előtt végzik ki, majd pedig kiszúrják az király szeméit, és őt vakon, rabláncra verve vezetik Babilonba.

A mai olvasó már látja ezeket a történelmi összefüggéseket, s így, a későbbi események fényében egészen másképpen értékeli Júda egykori politikáját, mint azok, akiknek az adott történelmi körülmények között kellett meghozni a döntést. A Jer 27–28 még ahhoz az időszakhoz kötődik, amikor Cidkijjá a lázadással kapcsolatos terveket szövi, amikor még maga sem tudja, hogy milyen jövő előtt áll (Kr.e. 593). Igaz, a Jeremiás próféta jelképes cselekedete (köteleket és jármot hord a nyakán) és a hozzá kapcsolódó prófétai üzenet egyértelmű útmutatás Cidkijjá udvara, népe és a külföldi, potenciális szövetséges-társak számára: „Vegyétek nyakatokra a babiloni király igáját, szolgáljatok neki és népének, és élni fogtok.” (27,12) Csakhogy Jeremiás nem az egyetlen hang ebben az időszakban. Sőt, Jeremiás a maga felfogásával teljes kisebbségben van (vö. 26,6). Vele szemben ott áll egy egész csoport (27,9.14.16), akiket ugyanúgy prófétaként tartanak számon, de akik egy radikálisan különböző jövőképet képviselnek: „Ne szolgáljatok a babiloni királynak!”. Közülük az egyik, név szerint Hananjá összetöri azt a jármot, amelyet Jeremiás a nyakán hordott, s most azt hirdeti, hogy Isten fogságba hurcolt népét két év múlva visszahozza Jeruzsálembe (28,3–4).

De honnan lehet eldönteni, hogy kinek van igaza? Jeremiás és Hananjá egyaránt arra hivatkozik, hogy „ezt mondja az Úr”. A „többség dönt” demokratikus elv egyértelműen Hananjá malmára hajtja a vizet, s akik a kitaposott utakat, a csordanyomot szeretik, azoknak ez a számbeli fölény már elég komoly bizonyíték lehet. A népszerűtlen Jeremiásnak nem könnyű olyan érveket találni, amellyel meggyőzheti hallgatóságát arról, hogy az isteni kijelentés világában nem biztos, hogy Isten mindig a többség, az erősek oldalára áll. Különösen most nehéz egy ilyen álláspontot képviselni, hiszen előbb még ő maga is arról beszélt, hogy a jelen politikai konstellációban Isten a nagyobbat, a birodalmat, Babilont támogatja, Júda fölé rendeli.

Hananjá optimista jövőképe ellen Jeremiás csupán egy fontos érvet tud felhozni (28,8–9): „Azok a próféták, akik előtted és előtted voltak régtől fogva, hatalmas országokról és nagy királyságokról, háborúról, éhségről és dögvészről prófétáltak. Ha pedig egy próféta békességről prófétál, a prófétai ige beteljesedésekor tudódik ki, hogy valóban az ÚR küldte-e azt a prófétát.” A 8. versben szereplő *'el 'rácót rabbót w' 'al mamlákót g' dolót* sor nem arról szól, hogy az előző próféták nagy királyságok ellen prófétáltak volna (így hozza ezt a legtöbb bibliafordítás), ez ugyanis nem illik a Jeremiás gondolatmenetébe. Inkább arról beszél, hogy az előbbi próféták nagy nemzeteket *illetően* (az *'el*, *'al*, *l'* prepozíciók ugyanazt jelentik), ti. azok eljövételéről beszéltek (ahogy Jeremiás most Babilon eljövételéről szólt). Azaz, az előző próféták veszedelmet hirdettek, szemben Hananjával, aki viszont üdvöt prófétál. Jeremiás rámutat arra, hogy a jelent tekintve lehet, hogy szemléletével kisebbségben van, a múltat tekintve viszont korántsem áll egyedül: ő egy prófétai, egy igei hagyományt folytat (vö. 26,17–19). Jeremiás érvelése a nép részéről ezért nemcsak nyitottságot (értsd: előítéletektől mentes, politikai értelemben vett korrektséget), hanem igeismeretet, hagyományismeretet is megkíván.

A prófécia beteljesedése, mint az isteni ihletettség kritériuma egybecseng 5Móz 18,21–22-vel. Viszont ez utóbbitól eltérően, Jer 28 azt sugallja, hogy ezt a kritériumot csak az újdonságszámba menő üdvpróféciaik esetében kell alkalmazni. Ha valaki újítani akar, annak egyszer meg kell méret-

tetnie. Jeremiás ítéletes prófécijának igazát nemcsak az igei hagyomány szavatolja, hanem az is, hogy ő maga már megfelelt ennek a kritériumnak. Babilon eljövételét ugyanis már akkor megjövendölte, mielőtt Nabukodonozor 605-ben megjelent volna Kánaánban. 12 év múlva ez a beteljesedés még mindig komoly fogódzó lett volna azok számára, akiknek a Jeremiás és Hanániás által képviselt irányzatok között kellett választaniuk. S különben is, a Cidkijjá elődjének, Jójákimnak a Babilon-ellenes politikája egyértelműen bebizonyította, hogy ebben a helyzetben ez nem járható út. De ha a királyt és népét még ez sem győzné meg, még akkor sem késő. Még mindig van egy bizonyíték. Jer 28,1 és 17. verseiből azt látjuk, hogy két hónapon belül ismét kiderül, hogy Jeremiásnak igaza volt. Hananjá meghal (úgy, ahogy Jeremiás megjövendölte – vö. 28,16). Persze, ha valaki nem akart hinni a jeleknek, ezt az eseményt is lehetett a fizikai világ törvényszerűségein belül magyarázni. Az agnosztikusok számára, akik az Isten akarata megismerésének a lehetőségét is tagadják, amúgy sem létezik meggyőző bizonyíték.

Prédikációvázlat

A Jer 27–28 döntésről szól, arról ti. hogy hogyan lehet egy konkrét élethelyzetben helyesen dönteni. Szüntelenül döntéseket kell hoznunk, kis és nagy döntéseket. Sok esetben föl sem tudjuk mérni előre döntéseink következményeit. Az élet vagy halál közötti választásaink (vö. Jer 21,8) olykor olyan apróságokon múlnak, amelyeket nem biztos, hogy első látásra észreveszünk. Bár az ember egyszer megízlelte a jó és rossz

tudásának gyümölcsét, bár megvan a jó és rossz közötti választás lehetősége, mégis rosszul dönt. Mi ennek az oka?

A Jer 27–28 eseményeinek szemlélői számára Jeremiás és prófétatársainak vitája nem több, mint egy politikai disputa. Babilon rátelepedett a nép nyakára, s a kérdés az, hogy hogyan kell viszonyulni mindehhez? Két irányvonal körvonalazódik: a megadás, az iga hordozásának útja és a hatalom elleni lázadás útja. Hogyan lehet helyesen dönteni?

1. Az első fontos tényező az *alapálláspont*, az életfilozófia. Valóban csupán egy politikai döntésről van itt szó? Vagy pedig az ember ősi dilemmája fogalmazódik meg újra, ti. a klasszikus kérdés: hallgatni az Istenre, vagy leszakítani a gyümölcsöt, s felnőtt emberként, önállóan dönteni el azt, hogy mi a jó és rossz. Mi minden múlik azon, hogy valaki hogyan szemléli és felelős pozícióban hogyan tálalja az eseményeket! Jeremiás ellenfelei a *szabadság* felől közelítik meg a kérdést. A nép szabadságát tekintik a legfőbb erénynek, s ennek érdekében mindent készek feláldozni, beleértve az adott szót (aláírtak egy vazallusi hűségnyilatkozatot, amely a kor szokásai szerint Isten nevének megidézésével történt), a belső integritást (Isten nevében szólnak, holott Isten nem szólt hozzájuk). Ha ez az epizód egy profán történet lenne, és nem a Bibliában, nem a mostani értékeléssel együtt olvasnánk, akkor talán mi magunk is szimpatizálnánk Jeremiás ellenfeleinek szabadságszeretetével, bátor kiállásával. Ki ne mondaná gyávának azt a Jeremiást, aki látszólag megalkuszik a rendszerrel? Saját (közeli és távoli) múltunk során nekünk, elődeinknek is gyakran kellett dönteni arról, hogy szolgák maradunk-e vagy szabadok, hogy alávetjük-e magunkat a rendszernek, vagy lázadunk ellene. Az elnyomó rendszer ellen lázadókat az utókor általában hőökként tartja számon, a megalkuvókat pedig leggyakrabban gyáváknak nevezi. S sokszor még azt is megbocsátjuk, ha a hitet, az egyházat, az Istent alárendelik a szabadságeszménynek, vagy a szabadság elérésére csupán másodlagos eszköznek tekintik azokat.

Jeremiás nem tagadja a szabadság értékét. Végső soron ő is szabadságot ígér. De Hananjával szemben, aki a közeli siker (28,3) reményével kecsegtet, ő ezt a szabadságot csak hosszabb távon látja megvalósulni (27,22). De mindettől függetlenül Jeremiás számára a legfőbb erény nem a szabadság, hanem *az Istenhez való viszonyulás*. Akkor, amikor a nép engedetlen volt, Jeremiás maga hirdette meg „az északi ellenség”, Babilon eljövételét. Isten ezt a hatalmat büntetésének eszközéül szánta. Most miután eljött, látja és mondja is, hogy lesz szabadulás, de nem tudja e helyzetet azzal a felelőtlen könnyelműséggel kezelni, mint ahogy prófétatársai teszik. A baj nem a szabadsággal van, hanem azzal, hogy Júda ezt Isten nélkül akarja elérni. Úgy, hogy még csak el sem gondolkodik a saját múltján, föl sem teszi a gedeoni kérdést: „Miért ért bennünket mindez?”. Megpróbálja kikapcsolni magát Isten áramköréből. Nemcsak Babilontól akar szabadulni, hanem Istentől is. Mert igaz ugyan, hogy egyszer Gedeón is lázadt az elnyomó midjániták ellen (Bír), de őt Isten maga bízta erre. Gedeónnak volt kijelentése, a prófétáknak nincs. A saját politikai optimizmusukon kívül semmilyen tekintélyforrásra nem tudnak hivatkozni.

2. De ha tisztázódott is az alapálláspont, még mindig nehéz marad a *helyes döntés megtalálása*. Hívó emberek tudják, hogy ott, ahol Isten akarata komoly tényező, még mindig sokat el lehet rontani. Képzelnék magunkat abba a helyzetbe, amelyben itt Júda népe volt. Ott áll egyik oldalon Jeremiás a maga meglehetősen pesszimista jövőképevel, s a másik oldalon ott van Hananjá, aki rövid időn belül látványos helyzetjavulást jövendöl. Mindkettő az ígére hivatkozva. Kinek hinnénk? A Zsidókhoz írt levél szavait parafrázálva, a keresztyén embert nemcsak a „bizonyosságok fellege” veszi

körül, hanem a bizonytalanságok fellege is, s ez utóbbiak hangja általában még erősebben zúg, mint az előbbieké. De akkor honnan lehet eldönteni, hogy milyen irányba kell elindulni? Erre nézve Jer 28 nem a mindig aktuális receptet közli, de ad néhány hasznos támpontot.

Először, annak, aki döntés előtt áll ismerni kell az igét. Jeremiás arra hivatkozik, hogy a próféták, akiknek ő a nyomába lépett az övéhez hasonló üzenetet hirdettek. Ez körülbelül azt jelenti, hogy hallgatóságának még akkor is tudnia kellene a helyes irányt, ha ő, Jeremiás, most éppen nem lenne jelen. Feltéve, hogy ismeri a prófétákat! Az igei hagyomány már ad egyfajta irányvonalat, amelynek alapján elindulhatunk, még akkor is, ha nincsen konkrét, kimondottan a saját helyzetünkre vonatkozó isteni kijelentés.

Másodszor, szorososan kapcsolódik az előző megállapításhoz, hogy nincsenek állandó, konkrét szabályok, amelyek minden helyzetre alkalmazhatók lennének. Figyeljük csak meg, hogy végső soron Jeremiás próféta társai sem mondanak semmi biblia-elleneset. Az Isten szabadítása az ószövetségi teológia egyik visszatérő gondolata. Isten gondoskodik a népéről, rá lehet számítani. A baj ott van, ahol ezt a teológiát kőbe vésik, örökérvényűnek tekintik. Mert van, amikor az élet nem a szabadulásról szól. Az igazi próféta nem az, aki tudja, hogy mi van a Bibliában, hanem aki meg tudja állapítani, hogy a jelen helyzetre nézve melyik isteni szó érvényes. Ehhez pedig az kell, hogy az ember állandó kapcsolatban álljon Istennel (Jer 23,18 szerint az igazi prófétának Isten tanácsában a helye, azaz ott ahol a konkrét döntések születnek). Az ige mellett szükség van az imádságra, a Szentlélek vezetésére. Jeremiás társai csak a Bibliát ismerték, ennek is csak a bátorító fejezeteit, Jeremiás ismerte Istent. Szólt hozzá, beszélt vele.

Harmadszor, a többségnek nem biztos, hogy mindig igaza van. Az hogy valami helyes-e vagy helytelen Isten szemében nem lehet demokratikus szavazással eldönteni. Jézus keskeny és széles útra vonatkozó hasonlata itt találó újszövetségi párhuzam. A helyes utat mindig nehezebb megtalálni, ezért már eleve gyanús az, ha túl nagy a tömeg.

Végül, az, ami helyes, nem biztos, hogy mindig a számomra kedvező is. Jer 28 szerint Júdának egyelőre el kellene fogadnia azt, hogy szolgálni kell, hordani kell az igát, s a szerencsésebb fordulat csak későbbre várható, de semmiképpen nem marad el. Az ige tehát a távlati gondolkodásra is ösztönöz, arra, amely nem csupán a közvetlen következményekre néz. A jelen helyzetre nézve pedig megláthatjuk, hogy ez csupán átmeneti, de így is a teremtési rend része (27,5), Babilon is lehet Isten szolgálója (27,6). Ha valaki így viseli az igát, akkor az már az már nem Babilon igája, hanem Isten igája, amelyről Mt 11,30 azt mondja, hogy „az én igám boldogító, az én terhem könnyű”. Az iga, amit nehéznek érzel nem az Istené.